

SOSIAALINEN RAPORTOINTI RA- KENTEELLISEN SOSIAALITYÖN MENETELMÄNÄ

Näkökulmia hyvinvointialueilta

Eija Huhtala

Harjoitteluraportteja 17

Julkaisija

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Harjoitteluraportteja 17

Osoite

Matarankatu 6
40100 Jyväskylä

koskeverkko.fi

Jyväskylä 2024

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ JA SOSIAALINEN RAPORTOINTI	5
2.1	Johdatus rakenteelliseen sosiaalityöhön	5
2.2	Sosiaalinen raportointi	6
3	SOSIAALINEN RAPORTOINTI HYVINVOINTIALUEILLA	8
3.1	Sosiaalisen raportoinnin tiedonkeruumallit	8
3.2	”Vasson” mallia käyttävät hyvinvointialueet	11
3.3	”Soccan” mallia käyttävät hyvinvointialueet	13
3.4	Muuta mallia käyttävät hyvinvointialueet	13
3.5	Sosiaalisen raportoinnin malli kehitteillä	16
3.6	Yleisimmät hyvinvointialueilla esiintyneet yhteiskunnalliset teemat	16
4	JOHTOPÄÄTÖKSET	18
	LÄHTEET	20
	LIITTEET	23
	Liite 1 Lisätietoa hyvinvointialueiden sosiaalisesta raportoinnista	23

1 JOHDANTO

Raportissa tarkastellaan rakenteellista sosiaalityötä ja sosiaalista raportointia, joka on yksi rakenteellisen sosiaalityön keskeisimmistä menetelmistä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024). Lisäksi raportissa kartoitetaan, millaisia sosiaalisen raportoinnin tietokäytäntöjä toteutetaan eri hyvinvointialueilla. Raportti ei ole tieteelliset kriteerit täyttävä työ, vaan tarkoituksena on koostaa tietoa käytännön työn tueksi sekä herättää keskustelua rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin merkityksestä osana asiakastyötä ja päätöksentekoa. Raportti on tehty osana sosiaalityön maisterivaiheen opintojen harjoittelua Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Koskessa helmi-maaliskuussa 2024. Harjoittelun aikana olen tutustunut muun muassa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoimaan Rakenteellisen sosiaalityön raportoinnin kehittämisen -hankkeeseen. Hanke on osa Kestävän kasvun ohjelmaa, jota Keski-Suomessa hallinnoi Keski-Suomen hyvinvointialue. Rakenteellisen sosiaalityön raportoinnin kehittämishankkeen toteutuksesta vastaa Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Koske.

Kiinnostus rakenteellista sosiaalityötä ja sosiaalista raportointia kohtaan on ollut viime vuosina kasvussa (ks. esim. Kivipelto 2021; Kannasoja, Ruonakangas, Närhi, Rantamäki & Kokkonen 2022), mutta tutkimusta aiheesta on tehty vasta vähän. Rakenteellisessa sosiaalityössä on tiivistetyksi kysymys yhteiskunnallisiin tekijöihin ja niiden muutokseen liittyvästä tiedosta (Viirikorpi 1990; Pohjola 2014). Sosiaaliseen raportointiin puolestaan sisältyy tiedon keruu, muokkaus ja raportointi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024). Vaikka sosiaalityössä ja laajemminkin yhteiskunnassa on tärkeää tunnistaa sosiaalisten ongelmien rakenteellisia syitä ja pyrkiä vaikuttamaan niihin, on tutkimusten pohjalta tullut kuitenkin esiin, että rakenteellista sosiaalityötä tehdään kokonaisuutena vähän ja hajanaisesti (ks. esim. Partanen, Leinonen & Lindh 2022). Rakenteellisen sosiaalityön käytännöt ovat monin paikoin vasta muotoutumassa, ja hakevat paikkaansa sekä toimintamallia osana asiakastyötä ja johtamisen rakenteita.

Raportti koostuu neljästä luvusta. Johdannossa esitellään lyhyesti raportin tarkoitus ja sisältö. Samalla viitataan jo raportin keskeisiin käsitteisiin, joita tarkastellaan tarkemmin toisessa luvussa. Kolmannessa luvussa käydään läpi sosiaalisen raportoinnin tietokäytäntöjen toteuttamista hyvinvointialueilla. Johtopäätöksissä esitellään yhteenveto raportin tuloksista.

2 RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ JA SOSIAALINEN RAPORTOINTI

2.1 Johdatus rakenteelliseen sosiaalityöhön

Rakenteellisen sosiaalityön alkujuuret voidaan paikantaa 1900-luvun alkupuolelle sosiaalityön pioneerien Jane Addamsin työhön sosiaalityön yhteiskunnallisen tehtävän ja sosiaalisten epäkohtien esiin nostamisesta sekä Mary Richmondin sosiaaliseen raportointiin. Kansainvälisesti rakenteellinen sosiaalityö nähdäänkin usein radikaalin sosiaalityön tavoin sosiaalisena liikkeenä. (Mullaly & Dupré 2019; Garrett 2021.) Suomessa rakenteellinen sosiaalityö on ymmärretty kapeammin, lähinnä tiedonkeruuna ja raportointina sekä osana sosiaalipolitiikkaa (Pohjola 2011, 209–210; Pohjola 2014, 21). Anneli Pohjola (2011) on laajentanut hieman tätä näkökulmaa. Pohjolan mukaan rakenteelliseen sosiaalityöhön sisältyy auttamisen ja vaikuttamisen kaksoissidos, joka tarkoittaa asiakkaiden tukemista sekä yhteiskunnalliseen ajatteluun, palveluihin ja päätöksentekoon vaikuttamista (Pohjola 2011, 207–208). Rakenteellisen sosiaalityön kohteena ei näin ollen ole yksilö, vaan hänen suhteensa toimintaympäristöön ja siinä vallitseviin olosuhteisiin (Pohjola, Kemppainen, Niskala & Peronius, 2019).

Rakenteellinen sosiaalityö on lakisääteistä toimintaa, jota voidaan toteuttaa sekä palvelujärjestelmän sisällä että ulkopuolella, julkisella sektorilla ja kolmannella sektorilla (Pohjola 2014, 30–31; Mullaly 1997, 182–184). Sosiaalihuoltolain seitsemännen pykälän mukaan rakenteellisella sosiaalityöllä huolehditaan sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittymisestä sekä sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämisestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Tieto, tiedon tuottaminen ja tiedolla vaikuttaminen ovatkin rakenteellisen sosiaalityön keskeisimpiä näkökulmia. Tiedon ja tiedolla johtamisen merkityksen kasvaessa kyky tuottaa ja tulkita asiakaspalvelutilanteissa syntyvää tietoa kasvaa (Kuusisto-Niemi 2016).

Rakenteellinen sosiaalityö voidaan jakaa Pohjolan (2011) jäsenyyksen mukaisesti neljään tehtäväalueeseen: tietotyöhön, inklusiiviseen työhön, strategiatyöhön ja oikeudenmukaisuustyöhön. Lisäksi vuonna 2023 julkaistun Monitoimijainen rakenteellisen sosiaalityön toimintamalli tulevaisuuden sosiaali- ja terveystaloudessa (MoRa) -hankkeen tulosten pohjalta viidenneksi osaluokaksi voidaan katsoa myös poliittinen työ (Kannasoja & Ruonakangas 2023, 172). *Tietotyöllä* tarkoitetaan tiedon tuottamista ja välittämistä eteenpäin. Tietoa tulisi tuottaa sosiaalisista olosuhteista, palveluiden toimivuudesta sekä hyvinvointikysymyksistä. Lisäksi tarvitaan julkisuustyötä eli tiedon välittämistä kansalaisille ja päättäjille. Seuraavassa luvussa käsittelemäni sosiaalinen raportointi on yksi julkisuustyön muoto. *Inklusiivisyydessä* on kysymys kansalaisten osallisuutta ja vaikuttamista koskevasta työstä. Inklusiivisyydellä edistetään kansalaisten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä tehdään yhteistyötä esimerkiksi eri järjestöjen kanssa. Tavoitteena on luoda esimerkiksi vaikuttamisen paikkoja ja mahdollisuuksia kokemusasiantuntijana toimimiselle. *Strategiatyö* puolestaan liittyy hyvinvointipalveluiden ja sosiaalityön suunnitelmalliseen edistämiseen sekä yhteiskuntapolitiittisiin linjauksiin ja lainsäädäntöön vaikuttamiseen. Tämä tarkoittaa käytännössä muun muassa hyvinvointisuunnitelmien ja -ohjelmien sekä

strategioiden rakentamista kansalaisten, viranomaisten ja toimijoiden sekä järjestöjen kanssa. *Oikeudenmukaisuustyö* keskittyy perusoikeuksien ja sosiaalisten oikeuksien huomioimiseen kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa, palveluissa ja päätöksenteossa, joka tarkoittaa esimerkiksi keskustelun ylläpitämistä oikeus- ja oikeudenmukaisuusperiaatteista yhteistyössä eri toimintasektoreiden ja kansalaistoiminnan kanssa. (Pohjola 2011, 214–220.) *Poliittisen työn* tavoitteena on sosiaalisten ongelmien ja niihin vaikuttavien päätösten arvosidonnaisuuden ja erilaisten valtarakenteiden olemassaolon näkyväksi tekeminen ja niihin vaikuttaminen (Närhi, Rantamäki, Kannasoja, Kokkonen & Ruonakangas 2023, 290). Edellä mainitut tehtäväalueet nivoutuvat toisiinsa sekä muihin sosiaalityön tehtäväalueisiin, ja lisäksi niitä läpäisee myös johtamistyö (Pohjola 2011, 218; Pohjola 2014, 31).

Yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tutkimuksen piirissä rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi sen menetelmänä ovat saaneet entistä enemmän jalansijaa viime vuosina (Kivipelto 2021; Kannasoja ym. 2022). Niiden merkitystä korostetaan erityisesti oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon edistämisessä sekä yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentämisessä, jotka ovat samalla myös rakenteellisen sosiaalityön keskeisimpiä tavoitteita (Pohjola 2014; Mullaly & Dupré 2019). Käytännössä rakenteellisen sosiaalityön toteuttaminen on kuitenkin edelleen hajanaista Suomessa, ja sosiaalialan ammattilaiset voivat kokea mahdollisuutensa toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä vähäiseksi etenkin kunnallisen sosiaalialan kontekstissa. Haasteina voidaan nähdä esimerkiksi resurssit, yksilökeskeinen ajattelu, byrokratia, eettiset näkökulmat ja työn kuormittavuus (Tiitinen & Lähteinen 2014, 179–180). Edellä mainittujen asioiden ohella sosiaalialalla vallitsee myös tietynlainen hiljaisuuden kulttuuri, jota esimerkiksi Laura Tiitinen (2019) on tutkinut väitöskirjassaan. Mikäli epäkohdat eivät tule esille, jäävät monet sosiaalihuoltoon liitetyt teemat useimmille ihmisille kaukaisiksi, mikä aiheuttaa sen, että sosiaalityöstä ja sen sisällöstä on vähän tietoa alueellisilla päätöksentekijöilläkin (Lyly 2016, 9–10). Sosiaalityötä tekevät kohtaavat kuitenkin asiakkaiden moninaiset ongelmat ja ovat näin näköalapaikalla monessa asiassa (Saikkonen, Blomgren, Karjalainen & Kivipelto 2015, 8). Onkin tärkeää, että tämä tieto saadaan paremmin näkyville ja käyttöön.

2.2 Sosiaalinen raportointi

Sosiaalinen raportointi on tiedolla vaikuttamista ja yksi tapa tehdä rakenteellista sosiaalityötä. Sosiaalisen raportoinnin tarkoituksena on kerätä ja tuottaa tietoa palveluiden kehittämistarpeista, hyvistä käytännöistä, konkreettisista ratkaisuehdotuksista ja ajankohtaisista yhteiskunnallisista teemoista, jotka muuten voisivat jäädä huomaamatta. Sosiaalinen raportointi mahdollistaa myös asiakastyössä syntyneen hiljaisen tiedon muokkaamiseen ja eri toimialat ylittävän tiedon hyödyntämisen. (Lyly 2016; Kivipelto 2021; Sosiaali- ja terveysministeriö 2024.) Minna Kivipelto (2021) toteaaakin, että sosiaalinen raportointi voidaan nähdä yhtenä keskeisimpänä sosiaalipalveluita koskevan tiedon kokoajana ja jäsentäjänä sekä asiakaslähtöisen työtteen toteuttamismuotona.

Tietoa on mahdollista käyttää esimerkiksi johtamisen ja päätöksenteon tukena, palveluiden kehittämisessä sekä kansalaisten hyvinvoinnin edistämisessä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024). Sosiaalihuollon työorganisaatioissa on keskeistä nostaa esille, että vaikuttaminen on osa sosiaalityön ydintä ja yhteiskunnallista tehtävää. Tämän vuoksi myös työntekijöiden olisi hyvä

olla mukana pohtimassa ratkaisuja havaitsemilleen ongelmille. Taina Hussi (2005) kirjoittaa myös johtamisen roolin tärkeydestä erityisesti siinä, miten sosiaalinen raportointi saadaan osaksi arjen perusasiakastyötä ja että siihen on johdon tuki. Koska pelkän tiedon kerääminen ei vielä vaikuta päätöksentekoon, vaan vaatii johtajilta paneutumista asioihin ja niiden eteenpäin viemistä. (Hussi 2005, 8, 31.)

Sosiaalisen raportoinnin tietoja voivat tuottaa asiakkaat palveluiden käyttäjinä, viranomaiset, ammatilliset toimijat, kolmannen sektorin edustajat ja asukkaat. Tiedonkeruu voi olla tilastollista tai asiakastyöstä kerättyä laadullista tietoa tai molempien yhdistävää. Tiedonkeruutapoja ovat esimerkiksi paikalliset kyselyt, havainnoiva osallistuminen, kokemusasiantuntijoiden haastattelut ja ryhmäkeskustelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024; Kivipelto 2021, 21; Kuntsi & Paavolainen 2019.) Sosiaalisen raportoinnin erilaisia tiedonkeruutapoja ovat tarkastelleet jo aiemmin Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen harjoitteluraportissa Maarit Kuntsi ja Taru Paavolainen (2019), joten en käy niitä tarkemmin tässä läpi.

3 SOSIAALINEN RAPORTOINTI HYVINVOINTIALUEILLA

3.1 Sosiaalisen raportoinnin tiedonkeruumallit

Hyvinvointialueilla sosiaalinen raportointi noudattaa tiettyjä pääpiirteitä, kuten sähköistä lomaketta. Lomakkeen sisältö, raportoinnin laajuus ja käsittelytavat kuitenkin vaihtelevat. Monet hyvinvointialueista käyttävät Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen Vasson PRO SOS -hankkeessa kehitettyä Webropol-pohjaista sosiaalisen raportoinnin lomaketta tai sen pohjalta tuotettua omaa lomaketta, joka on tarkoitettu sosiaalityön ammattilaisten, kuten sosiaalityöntekijöiden, sosiaaliohjaajien ja kuraattoreiden käyttöön ja on käytössä ympäri vuoden. Lomakkeeseen kirjataan negatiivinen tai positiivinen asia tai ilmiö, jonka jälkeen sitä kuvaillaan tarkemmin. Lomakkeeseen voi myös kirjata ratkaisuehdotuksia. Tämän jälkeen raportit käsitellään esimerkiksi osaamiskeskuksen toimesta ja tuloksista koostetaan yhteenveto, jota käsitellään rakenteellisen sosiaalityön verkostossa sekä hyvinvointialueen johtoryhmissä. Asioita voidaan nostaa myös sote-palvelulautakuntaan tai vastaavaan. Tavoitteena on, että raporttien tuottama tieto huomioidaan palveluiden kehittämisessä niin alueellisesti kuin valtakunnallisestikin. (Vasso 2024.)

Uudenmaan Soccan kehittämää ja tuottamaa mallia käyttävät Uudenmaan hyvinvointialueet sekä Vantaa ja Kerava. Sosiaalinen raportointi toteutetaan lomakkeella, jonka avulla sosiaalialan ammattilaiset voivat raportoida negatiivisista tai positiivisista asioista tai ilmiöistä, joita ovat työn arjessa kohdanneet, ja joihin toivoisivat muutosta tai joista haluaisivat jakaa tietoa muillekin. Lomake mahdollistaa tiedon saamisen myös alueiden yhteneväisyyksistä ja eroavaisuuksista. (Socca 2024.)

Muutama uusimmista sosiaalisen raportoinnin käyttöönottajista on ottanut käyttöön lomakkeen, joka mahdollistaa sosiaalisen raportoinnin kaikille hyvinvointialueen asukkaille ja lomake on mahdollista täyttää myös anonymisti. Lisäksi käytössä on myös neutraalin ilmiön raportoinnin mahdollistavia lomakkeita. Näissä kyse on niin sanotuista heikoista signaaleista tai nousevista ilmiöistä, joihin olisi syytä reagoida nopeasti ennen ongelmien pahenemista. Tämän voi nähdä tärkeänä, sillä sosiaaliset ilmiöt ovat usein monitahoisia. Sosiaalinen raportointi tuottaa tietoa, joka auttaa ymmärtämään monimutkaisia ilmiöitä syvemmin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyi kunnilta hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa. Pääosin maakuntajaon pohjalta muodostettuja hyvinvointialueita on 21 sekä Helsingin kaupunki. Poikkeuksena on Uudenmaan maakunta, joka on jaettu neljään hyvinvointialueeseen sekä Helsingin kaupunkiin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024), joka tässä raportissa luetaan hyvinvointialueiden joukkoon. Käyn seuraavaksi tarkemmin läpi, millaisia sosiaalisen raportoinnin tietokäytäntöjä toteutetaan eri hyvinvointialueilla. Tarkasteltavia kysymyksiä ovat: Onko sosiaalinen raportointi käytössä alueella ja mistä lähtien? Miten ja keneltä tietoa kerätään? Paljonko raportteja on tullut yhteensä, ja paljonko niitä on tullut sosiaalityön eri osaamisalueilta? Millaisia ilmiöitä raporteissa on kuvattu? Onko raportoinnista tunnistettavissa ajankohtaisia yhteiskunnallisia teemoja? Ovatko työntekijät antaneet ratkaisuehdotuksia? Miten raportoinnin

tuloksia hyödynnetään? Osa edellä mainituista tiedoista on koottu hyvinvointialueittain taulukoon 1.

Kysymykset ovat valikoituneet käytännön työn tarpeiden pohjalta. Hyvinvointialueiden tietoja tarkastellessa on hyvä huomata, että tietoa etsittiin avoimista tietolähteistä hyvinvointialueiden ja alueiden osaamiskeskusten verkkosivuilta, pois lukien Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue, jonka osalta tietoja antoi SONet BOTNIA:n kehittämispäällikkö Anne Saarijärvi. Lisäksi on hyvä huomata, että hyvinvointialueet ovat eri kokoisia ja sosiaalisen raportoinnin tietoja koostetaan alueilla eri tavoin. Osa alueista toimittaa koostetut tiedot vain päätöksentekijöiden käyttöön. Osalla alueista tiedonkeruu on hyvin laajaa, kun kaikki hyvinvointialueen asukkaat voivat raportoida ajankohtaisista asioista. Lisäksi kaikilla hyvinvointialueilla ei ole mahdollista antaa esimerkiksi ratkaisuehdotuksia. Edellä mainittujen tekijöiden vuoksi kaikkiin kysymyksiin ei ole välttämättä edes saatavilla vastausta. Tiedot myös muuttuvat varsin nopeasti, kun osa hyvinvointialueista koostaa uusimpia raportointituloksia useita kertoja vuodessa. Toisaalta osa alueista koostaa tietoja viiveellä.

Taulukko 1 Sosiaalinen raportointi hyvinvointialueilla (Hyvinvointialueiden ja alueiden osaamiskeskusten verkkosivut; Etelä-Pohjanmaan osalta Saarijärvi 2024a; Saarijärvi 2024b).

Hyvinvointialue	Mistä lähtien sosiaalinen raportointi käytössä	Raportoinnin laajuus	Keskeisimmät raportoidut ilmiöt
Sosiaalinen raportointi käytössä, "Vasson malli"			
Etelä-Karjala	2021	Sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat, kuraattorit	Neuropsykiatristen asiakkaiden oikea-aikaiset palvelut, koulupudokkuus, psyykkisesti oireilevat lapset ja nuoret
Kainuu	2021	Sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat, kuraattorit	Moniongelmaisuus
Kymenlaakso	2021	Sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat, kuraattorit	Neuropsykiatristen asiakkaiden oikea-aikaiset palvelut, koulupudokkuus, psyykkisesti oireilevat lapset ja nuoret
Lappi	2021	Sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat	Asumisen palvelut sekä päihde- ja mielenterveyspalvelut
Varsinais-Suomi	2018	Sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat, kuraattorit	Palvelujen saatavuus, jatkuvuus, integraatio
Sosiaalinen raportointi käytössä, "Soccan malli"			
Itä-Uusimaa	2023	Sosiaalialan ammattilaiset	-
Keski-Uusimaa	2023	Sosiaalialan ammattilaiset	Työikäisten mielenterveysongelmat
Länsi-Uusimaa	2022	Sosiaalialan ammattilaiset	Työikäisten mielenterveysongelmat
Vantaa ja Kerava	2023	Sosiaalialan ammattilaiset	-
Sosiaalinen raportointi käytössä, muu malli			
Helsingin kaupunki	2015	Koko toimialue, myös asiakkaat ja asukkaat	Teemalliset raportit, esim. asuminen, mielenterveys, vankityö
Etelä-Pohjanmaa	2022	Sosiaali- ja terveydenhuolto, seurakunnat, järjestöt	Työikäisten palvelut, iäkkäiden palvelut, päihdehuolto
Etelä-Savo	2023 (2021)	Sosiaalialan ammattilaiset	Palvelujen pääsyn vaikeudet
Kanta-Häme	2023	Koko hyvinvointialue, myös asukkaat	
Pirkanmaa	2022	Koko hyvinvointialue, myös asukkaat	Huumeet, asunnottomuus, ikääntyneiden sosiaaliset ongelmat
Satakunta	2022	Koko hyvinvointialue, myös asukkaat	Lapsiperheiden taloudellinen epävarmuus, neuropsykologisesti oireilevien nuorten oikea-aikaiset palvelut
Sosiaalinen raportointi ei vielä käytössä: Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Pohjanmaa, Pohjois-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa, Pohjois-Savo (kehitteillä) ja Päijät-Häme (pilotoinnissa, 2023/2024).			

3.2 ”Vasson” mallia käyttävät hyvinvointialueet

Varsinais-Suomen hyvinvointialueella ”Vasson mallin” mukainen sosiaalinen raportointi on ollut käytössä lokakuusta 2018 alkaen. Lokakuuhun 2023 mennessä raportteja oli kertynyt 435 kappaletta. Viimeisimmältä raportointikaudelta (vuoden 2022 marraskuusta vuoden 2023 lokakuuhun) raportteja kertyi yhteensä 79, joista 38 työikäisten palveluista, 18 lapsiperheiden palveluista, 12 vammaispalveluista, 11 lastensuojelusta ja 6 ikääntyneiden palveluista. Suurin osa niistä kuvasi negatiivisia ilmiöitä, joista keskeisimmin tulivat esiin aiempien vuosien tapaan haasteet palveluiden saatavuudessa, jatkuvuudessa ja integraatiossa. Esimerkiksi asuinpaikan, toimintakyvyn ja iän nähtiin vaikuttavan siihen, että palveluita on saatavilla eriarvoisesti. Kaksi myönteistä raporttia koski toimivaa monialaista yhteistyötä.

Ratkaisuehdotuksissa korostuivat erityisesti monialainen yhteistyö, viestintä ja ennaltaehkäisevän työskentelyn tarve. Palveluiden keskittämisen ja hajauttamisen sekä sosiaalityön pilkkomisen tiukkarajaisiin palvelutehtäviin nähtiin johtaneen kokonaisvastuun puuttumiseen ja asiakkaiden pallotteluun. Myös resurssipulan paikkaamisen kalliilla ostopalveluilla nähtiin johtaneen byrokratian lisääntymiseen ja kustannusten kasvuun. Ajatus toiminnan eriyttämisestä omiin laatikoihin oli puolestaan johtanut siihen, että asioita pohtii nyt suurempi joukko asiantuntijoita, mutta palveluita käyttävät samat perheet.

Raportoinnista tunnistettavia ajankohtaisia yhteiskunnallisia teemoja ovat esimerkiksi mielen-terveyden ongelmat ja neuropsykiatriset haasteet sekä toimeentuloa, asumista ja asuntopoliitiikkaa koskevat haasteet. Muita teemoja ovat henkilöstön kuormittuneisuus, vaihtuvuus, resurssipula ja muutostilanteen tuoma epävarmuus. Lisäksi tunnistettavissa on yksinäisyys ja verkostojen puute sekä varhaisen ja ennalta ehkäisevän tuen puute.

Varsinais-Suomen alueella raportoinnin tuloksista kostetaan yhteenveto, joka toimitetaan palvelualueille. Esiin nousseita asioita käydään myös laajasti läpi hyvinvointialueen eri johtoryhmissä ja rakenteellisen sosiaalityön verkostossa. Lisäksi ajankohtaiset asiat nostetaan kahdesti vuodessa sote-palvelulautakuntaan. Tuloksia hyödynnetään laajasti myös kehittämistyössä, edunvalvonnassa, viestinnässä ja hyvinvointikertomuksessa. Tarvittavia muutoksia pyritään edistämään sekä hyvinvointialueen sisällä että valtakunnallisessa kehittämistyössä. Hyvinvointialueella on pilotoitu ilmiölähtöistä työskentelyä, joka on suunniteltu ja toteutettu palvelumuotoilun menetelmiä hyödyntäen. Sosiaalisen raportoinnin myötä esiin on noussut myös systemaattisen tilastoinnin tarve, mitä voitaisiin hyödyntää palveluiden kehittämisessä.

Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson hyvinvointialueilla ”Vasson mallin” mukainen sosiaalinen raportointi otettiin yhteisesti käyttöön tammikuussa 2021. Vuonna 2021 raportteja tuotettiin yhteensä 129, joista 91 tuli Kymenlaaksosta ja 38 Etelä-Karjalasta, niistä 78 tuli työikäisten palveluista, 18 lastensuojelusta ja 14 lapsiperheiden palveluista. Yksittäisiä raportteja tuli myös vammaispalveluista, iäkkäiden palveluista, päihdehuollosta, perheoikeudellisista palveluista ja muista palveluista.

Valtaosa raporteista kuvasi negatiivista ilmiötä, mutta muutamissa raporteissa tuotiin esille myös toimivia työtapoja ja käytäntöjä. Yhteisenä ilmiönä kummassakin maakunnassa tuli esiin työikäisten palveluiden osalta neuropsykiatriset asiakkaat, jotka eivät saa riittäviä ja oikea-

aikaisia palveluja. Lasten ja perheiden palveluja koskevissa raporteissa korostui erityisesti niiden lasten ja nuorten tilanne, jotka ohjautuvat lapsiperheiden sosiaalityön tai lastensuojelun asiakkaiksi esimerkiksi koulunkäynnin ongelmien ja runsaiden poissaolojen vuoksi. Toisena ilmiönä korostui psyykkisesti oireilevat lapset ja nuoret.

Ratkaisuksi ehdotettiin lasten ja perheiden palveluiden osalta varhaisen tuen lisäämistä kouluissa ja auttamisrakenteiden kehittämistä. Työikäisten palveluissa ratkaisuehdotuksena tuli esiin tarve kehittää esimerkiksi sosiaalista kuntoutusta, tuettua asumista sekä neuropsykiatrisen osaamisen laajempi hyödyntäminen. Ajankohtaisia yhteiskunnallisesti tunnistettavia teemoja ovat esimerkiksi palveluiden järjestämiseen ja saatavuuteen, asumiseen ja talouteen liittyvät haasteet.

Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom toimii tiedon vastaanottajana, kokoajana ja eteenpäin viejänä. Kumpikin hyvinvointialue on luonut omat prosessinsa sosiaalisen raportoinnin tiedonkulun ja -käsittelyn etenemisestä organisaatioissa ja kuinka tieto välitetään osaksi laajempaa päätöksentekoa.

Kainuun hyvinvointialueella ”Vasson mallin” mukainen sosiaalinen raportointi otettiin käyttöön vuoden 2021 alussa. Tuolloin raporteja kertyi yhteensä 28. Raportoinnissa esille tulleista ilmiöistä pääosan muodostavat ilmiöt, jotka liittyvät paljon palvelua tarvitsevien yhteistyö- ja huolenpitoasiakkuuksiin. Raportoinnin perusteella nämä ryhmät eivät saa tarvitsemaansa tukea. Moniongelmaisuuteen liittyy myös monen eri palvelun tarve ja palveluiden järjestäjien moniammatillisen yhteistyön tarve.

Ratkaisuehdotuksissa tulivat esille esimerkiksi päihderiippuvaisten palvelupisteet, jonne olisi mahdollista mennä ilman ajanvarausta, päidenongelmaisten henkilöiden arjen tuki ja ohjaus sekä Kelan ohjeistusten selkiyttäminen. Esiin nousi myös ikäihmisten palveluiden kehittäminen, jotta jokaisella asiakkaalla olisi mahdollisuus saada esimerkiksi kotiinsa palveluja.

Kainuussa sosiaalisen raportoinnin ilmoitukset menevät havainnon tehneiden esihenkilöille käsiteltäviksi, jonka jälkeen niitä käsitellään rakenteellisen sosiaalityön työryhmässä, jossa on edustus koko palvelualueelta. Työryhmässä laaditaan myös toimenpide-ehdotuksia ja toimeksiantoja. Tarkoituksena on lisäksi, että raporteja hyödynnetään päätöksenteossa ja viestinnässä.

Lapin hyvinvointialueella sosiaalisen raportoinnin lomake otettiin käyttöön keväällä 2021 kuuressa Lapin kunnassa osana Rakenteellinen sosiaalityö Lapissa -hanketta (2020–2022). Lomake kehitettiin Vasson kehittämää sosiaalisen raportoinnin lomaketta mukaillen, ja se on tarkoitettu sosiaalityöntekijöille ja sosiaaliohjaajille. Lomake sisältää avoimia tekstikenttiä, joissa on mahdollista kuvata ilmiö sekä ratkaisuehdotus. (Partanen ym. 2022, 14–15.) Hankkeen aikana sosiaalihuollon ammattilaiset tuottivat yhteensä 64 sosiaalista raporttia, joista valtaosa oli negatiivisia. Suurin osa raporteista liittyi asunnottomuuteen ja asumisen palveluihin sekä päihde- ja mielenterveyspalveluihin. Raporteissa tuotiin esille myös työntekijöiden resurssipula, joka vaikuttaa palveluiden toteuttamiseen ja laatuun. Lisäksi esiin tuotiin muita sosiaalialan ammattilaisten työhön liittyviä asioita, kuten työn kuormittavuus vajaalla resurssilla. Vuonna 2022 sosiaalityöntekijöillä oli 50–100 asiakasta työntekijää kohden aikuissosiaalityössä, kun Talentian suositus on korkeintaan 35–50 asiakasta. Osa raporteista oli epäkohtailmoituksen kaltaisia.

Rakenteellisen sosiaalityön tietokäytännöt ja kehittämisen paikat Lapissa -selvityksessä (2022) todetaan, että työntekijät ovat kokeneet, ettei asioiden etenemisestä tiedoteta riittävästi ja epätietous ei kannusta laatimaan sosiaalisia raportteja. Myös kiire ja liian suuret asiakasmäärät voivat selvityksen mukaan selittää raportoinnin vähäisyyttä. Toisaalta työntekijät ovat kertoneet vieneensä asioita esihenkilöille ilman sosiaalista raportointia.

Tällä hetkellä sosiaalinen raportointi on käytössä laajasti alueen työikäisten ja perheiden palveluissa. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus kokoaa raportit johtaville sosiaalityöntekijöille ja sosiaalityön johdolle kerran kuukaudessa. Esihenkilöt jatkotyöstävät tietoa eteenpäin johtoryhmiin. Tietoa hyödynnetään myös tutkimus- ja kehittämistyössä. Rovaniemellä sosiaalisen raportoinnin tukena on toiminut myös kehittäjäsosiaalityöntekijä.

3.3 ”Soccan” mallia käyttävät hyvinvointialueet

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella on kehitetty sosiaalista raportointia yhteistyössä Espoon kaupungin sekä Länsi- ja Keski-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskuksen Sosiaalitaidon (myöhemmin Uudenmaan Socca) kanssa. Espoo aloitti käyttämään omaa sosiaalisen raportoinnin lomaketta syksyllä 2021. Vuoden 2022 ensimmäisellä puoliskolla raportoitiin 58 asiaa tai ilmiötä. Suurin osa raporteista koski negatiivista ilmiötä, sillä noin 80 prosenttia raporteista koski muutostarpeita. Reilu kolmasosa raporteista liittyi yli 65-vuotiaiden palveluiden saatavuuteen. Syksyllä 2022 siirryttiin koko Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen kattavaan raportointijärjestelmään.

Vuoden 2023 alussa Soccan tuottama sosiaalisen raportoinnin lomake otettiin käyttöön myös *Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella*. Vuoden 2023 alkupuoliskolla raportointi oli aiempaan tarkastelujaksoon verrattuna vähäistä ja Länsi- ja Keski-Uudenmaan hyvinvointialueilta raportoitiin yhteensä vain 11 ilmiötä tai asiaa. Jakso ajoittui kuitenkin hyvinvointialueiden käynnistymiseen, mikä saattaa selittää vähäistä raportointiaktiivisuutta. Suurin osa raporteista kuvasi negatiivisia ilmiötä, jotka koskivat erityisesti työikäisten asioita. Työikäisiin kohdistui seitsemän negatiivista ilmiötä, lapsia koskevia muutos- ja kehittämistarpeita raportoitiin kaksi ja ikääntyneitä koskevia yksi. Hyvinvointialueiden yhteinen raportoitu teema liittyi työikäisten haasteisiin saada apua ja hoitoa mielenterveysongelmiin. Työntekijät olivat tehneet havaintoja siitä, että sosiaalihuoltoon ohjautuvat mielenterveyshaasteisiin liittyvät huoli-ilmoitukset koskevat entistä enemmän hyvin vakavia mielenterveysongelmia, ja että hoidon saanti mielenterveysongelmiin on aiempaa vaikeampaa. Myönteisenä asiana raportoitiin lähi- ja parisuhdeväkivaltaa käsittelevän MARAK-työryhmän olemassaolo.

Vuoden 2023 marraskuussa myös *Vantaan ja Keravan* sekä *Itä-Uudenmaan hyvinvointialueet* ottivat käyttöön Soccan tuottaman sosiaalisen raportoinnin lomakkeen.

3.4 Muuta mallia käyttävät hyvinvointialueet

Helsingin kaupungissa sosiaalista raportointia on pilotoitu jo vuonna 2015 (Lyly 2016). Sosiaalista raportointia toteutetaan koko organisaation laajuisesti. Tietoa tuotetaan monipuolisesti asiakastyöstä ja asiakkaiden elämäntilanteesta. Tietoa hyödynnetään palvelujen

kehittämisessä, suunnittelussa sekä päätöksenteossa ja johtamisessa. (Sosiaalinen raportointi Helsingissä 2024.)

Raportit ovat teemoiteltuja ja ne kuvaavat valittua ilmiötä asiakasasiakirjatiedon, tilastotiedon sekä ammattilailta ja asiakkailta haastatteluin ja muilla keruutavoilla saadun tiedon kautta. Aineiston määrä ja informantit vaihtelevat tarkasteltavan ilmiön mukaan. Uusimmissa raporteissa on käsitelty muun muassa asumisen tuen tarpeita, mielenterveyspalveluja, vuokratilannetta, kuntouttavaa vankityötä sekä koronan vaikutuksia aikuissosiaalityön asiakkaisiin. Raporttien koostamisesta vastaavat asiakastyön tiimit tai hankkeet tai nimetyt asiantuntijat. Raporteissa esitetään ratkaisu- ja toimenpide-ehdotuksia esiin nostettuihin kehittämistarpeisiin ja epäkohtiin, mutta niissä ei tarkemmin kerrota, miten koottua tietoa on tarkoitus hyödyntää. (Ks. Julkaisut, Sosiaalinen raportti 2024.)

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella monialainen sosiaalinen raportointi on ollut käytössä vuodesta 2022 alkaen. SORA-toimintamalli on tuotettu PRO SOS -hankkeen (2016–2019) pohjalta. Etelä-Pohjanmaan malli eroaa muiden alueiden malleista siten, että sosiaalista raportointia toteutetaan tietyllä ajanjaksolla kerran vuodessa. Laajassa tiedonkeruussa ovat mukana kaikki sosiaalityön osaamisalueet sekä lisäksi esimerkiksi perusterveydenhuolto, ensihoito, perhekeskukset, talous- ja velkaneuvonta sekä sivistys- ja vapaa-aikatoimi. SORA-toimintamallissa on mahdollisuus antaa myös ratkaisuehdotuksia. (Saarijärvi 2024a; Saarijärvi 2024b.)

Uusin raportoitu aineisto on syksyltä 2022. Raportteja kertyi yhteensä 114. Eniten raportteja kirjasi sosiaalihuollon työntekijät 31 prosenttia. Toiseksi eniten järjestöt, seurakunnat ja kolmas sektori, joiden osuus raportoinneista oli 20 prosenttia. Sivistys- ja vapaa-aikatoimen sekä terveydenhuollon osuus raportoinneista oli noin 15 prosenttia. (Mt.)

Sosiaalihuollon alueelta raportteja kertyi eniten työikäisten palveluista 45 prosenttia, toiseksi eniten iäkkäiden palveluista 37 prosenttia ja kolmanneksi eniten päihdehuollosta 28 prosenttia. Lastensuojelu ja vammaispalvelu tuottivat molemmat 11 prosenttia raporteista. Muilla osaamisalueilla raportointi oli muutaman prosentin luokkaa. (Mt.)

Raporteista 61 prosenttia sisälsi myös ratkaisuehdotuksen. Ratkaisuehdotuksissa korostuivat yhteistyön kehittäminen eri organisaatioiden ja tahojen välillä, resurssit, ennaltaehkäisevään työhön ja palveluihin panostaminen, vanhemmuuden tukeminen, keinot koulupudokkuuteen puuttumiseen, opiskelijahuollon matalakynnyksisyys ja työntekijöiden osaamisen kehittäminen. (Mt.)

Sosiaalista raportointia koordinoi sosiaalityö. Hyvinvointialueella toimiva rakenteellisen sosiaalityön työryhmä koostuu kuitenkin kaikkien palvelualueiden edustajista ja myös esimerkiksi järjestöt ja seurakunnat pidetään prosessissa mukana. Lisäksi SORA-toiminnan pohjalta toteutetaan korkeakoulu yhteistyötä ja järjestetään tilaisuuksia, joissa on yhteisiä reflektointifoorumeita. Tällä hetkellä valmisteilla on sosiaalisen raportoinnin vuosikello. Uusin, käynnissä oleva tiedonkeruu, joka on suunnattu sosiaalihuollon ammattihenkilöille, on tuottanut 54 uutta raportointia. (Mt.)

Pirkanmaan hyvinvointialueella sosiaalisen raportoinnin lomake¹ otettiin käyttöön vuonna 2022. Lomakkeen avulla kerätään tietoa asukkailta, järjestöjen edustajilta, viranomaistoimijoilta ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilta. Raportissa on mahdollisuus ilmoittaa myös neutraalista ilmiöstä, josta on havainnut niin sanottuja heikkoja signaaleja. Halutessaan voi antaa myös ratkaisuehdotuksen.

Pirkanmaan uusimmissa raporteissa on noussut esille keskeisimpinä ilmiöinä huumeiden käytön lisääntyminen ja asunnottomuus, jotka näkyvät alueella selvästi. Kolmas vahvasti esiin nouseva ilmiö on ikääntyneiden sosiaaliset ongelmat, jotka eivät kosketa pelkästään hoivan ja hoidon tarvetta, vaan esimerkiksi yksinäisyyttä.

Alueen sosiaalisen raportoinnin tiedot ohjautuvat ensin tietojohdamisen suunnittelijalle ja kehittäjäsosiaalityöntekijälle, minkä jälkeen lomake käsitellään rakenteellisen sosiaalityön työnyrkissä, joka kokoontuu noin kerran kuukaudessa. Tämän jälkeen lomakkeen tietosisältö määrittelee, miten asia etenee. Joidenkin tietosisältöjen pohjalta tehdään esimerkiksi ilmiötyypistä sosiaalista raporttia tai keskustellaan rakenteellisen sosiaalityön verkostossa, jossa mietitään tarkoituksenmukainen etenemistapa. Raporteista tehdään puolivuositainen koonti (määrät, ilmiöt, ilmoittajataho) sote-johtoryhmälle ja saatuja tietoja hyödynnetään kehittämistyössä laajasti esimerkiksi edunvalvonnassa, viestinnässä ja hyvinvointikertomuksessa. Tarvittavia muutoksia pyritään edistämään sekä hyvinvointialueen sisällä että valtakunnallisesti ja muutostarpeet huomioidaan myös uusien hankkeiden valmistelussa.

Satakunnan hyvinvointialueella sosiaalinen raportointi otettiin käyttöön vuonna 2022. Käytössä on sosiaalisen raportoinnin lomake, jota voivat käyttää alueen asukkaiden lisäksi eri alojen työntekijät ja järjestöjen edustajat. Lomakkeen voi täyttää anonymisti tai halutessaan lomakkeelle voi jättää myös yhteystiedot.

Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen työntekijä käy raportteja läpi säännöllisesti, ja tekee niistä koosteita. Koosteet toimitetaan laajasti alueen palveluiden johdolle, kehittäjille, tutkijoille sekä päätöksentekijöille heidän työnsä ja päätöksensä tueksi. Esiin tulevia havaintoja ja ilmiöitä tuodaan eri yhteyksissä esiin, ja niitä käsitellään tarvittaessa moniammatillisesti, ratkaisuja etsien.

Alueella järjestetään Sosiaalinen raportointi Satakunnassa -tilaisuuksia, joissa on mahdollista saada tarkempaa tietoa esiin tulleista ilmiöistä. Vuoden 2022 raporteista on käynyt ilmi erityisesti lapsiperheitä koskettava taloudellisen epävarmuuden syveneminen, kun etuudet eivät ole kasvaneet samassa suhteessa hintojen äkillisen nousun kanssa. Toisena keskeisenä huomiona on tullut esiin havainto neuropsykologisesti oireilevien nuorten jäämisestä palveluiden ulkopuolelle.

Etelä-Savon hyvinvointialueella sosiaalinen raportointi otettiin käyttöön keväällä 2023. Tiedon tuottajina toimivat sosiaalialan ammattilaiset. Sosiaalisen raportoinnin tekeminen on mahdollista kaikilta hyvinvointialueen työasemilta. Rakenteellisen sosiaalityön kehittäjä välittää raportoidun tiedon esihenkilölle sekä sosiaali- ja integraatiojohtajalle. Useita toimialoja koskettavat

¹ <https://www.pirha.fi/palvelut/sosiaalipalvelut/rakenteellinen-sosiaalityo>

asiat voidaan viedä myös rakenteellisen sosiaalityön työryhmän käsittelyyn, jossa on edustus kaikista sosiaalipalveluiden yksiköistä.

Alueella käynnisteltiin sosiaalista raportointia jo syksyllä 2021 työikäisten palveluissa. Kokeemukset olivat rohkaisevia ja sosiaalisen raportoinnin avulla pystyttiin nostamaan esiin muun muassa palveluihin pääsyyn liittyvää alueellista epätasa-arvoa.

Kanta-Hämeen hyvinvointialueella sähköinen sosiaalisen raportoinnin lomake on otettu käyttöön syyskuussa 2023. Sosiaalisen raportoinnin lomaketta voivat käyttää alueen asukkaiden lisäksi eri alojen työntekijät, virkamiehet ja järjestöjen edustajat. Lomakkeeseen vastataan anonyymisti. Raportit koostetaan muutaman kerran vuodessa ja kerätty tieto annetaan poliittisten päättäjien ja viranomaisten käyttöön. Tuloksia esitellään myös Kanta-Hämeen rakenteellisen sosiaalityön järjestämissä tapahtumissa.

3.5 Sosiaalisen raportoinnin malli kehitteillä

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen sosiaalista raportointia pilotoidaan loppuvuoden 2023 ja kevään 2024 aikana, jolloin raportointia voivat tehdä kaikki hyvinvointialueen sosiaalialan ammattilaiset. Kehittämistyö jatkuu saavutettujen tulosten pohjalta sosiaalialan osaamiskeskus Verson toimesta, joka ottaa vastuulleen alueellisen rakenteellisen sosiaalityön koordinoinnin ja osaamisen vahvistamisen. Jalkauttamisessa on tavoitteena hyödyntää myös rakenteellisen sosiaalityön kehittäjäverkostoa, johon on nimetty edustajat hyvinvointialueen eri sosiaalityön sektoreilta. Kehittäjäverkostolla on olemassa valmiina yhteys johtamisjärjestelmään, mikä edesauttaa juurtumista osaksi normaalitoimintaa.

Pohjois-Savon hyvinvointialueella on kerätty käytännön kokemuksia kehittämistyön tueksi Varkauden sosiaalisen raportoinnin lomakkeen pilotista, jonka tuotoksena on syntynyt esitys Pohjois-Savon sosiaalisen raportoinnin mallista.

Seuraavilla hyvinvointialueilla rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin merkitys on tunnistettu, mutta sosiaalinen raportointi ei ole vielä käytössä: *Pohjois-Karjala, Keski-Suomi, Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa*.

3.6 Yleisimmät hyvinvointialueilla esiintyneet yhteiskunnalliset teemat

Hyvinvointialueilla tehdyn sosiaalisen raportoinnin tuloksista oli havaittavissa palveluihin, yhteistyötahoihin ja sosiaalityön omaan toimintaan liittyviä yhteiskunnallisia teemoja, jotka olen koonnut kuvaan 1. Lasten ja nuorten osalta toistuvat erityisesti lastensuojelun haasteet ja ennaltaehkäisevän tuen tarve. Merkittävä huomio kohdistuu myös runsaisiin poissa-oloihin ja koulunkäynnin ongelmiin, joiden myötä erityisesti nuoret voivat ohjautua lastensuojelun asiakkaiksi. Toinen merkittävä huomio liittyy psyykkisesti oireilevien lasten ja nuorten oikea-aikaisen palveluiden saatavuuteen, joissa on monin paikoin suuria haasteita.

Työikäisten osalta esiintyy paljon mielenterveyspalveluihin ja niiden saatavuuteen liittyviä puutteita. Mielenterveyspalvelut ovat pirstaloituneet eivätkä palvelupolut toimi. Huomio on tuttu

myös yhteiskunnallisesta keskustelusta, kun avun tarpeet ovat kasvaneet suuresti, mutta resurssit ovat rajalliset. Puhutaan myös mielenterveyspalveluiden kriisistä. Aikuisten osalta erityisesti isoissa kaupunkikeskuksissa esiintyy paljon huumeiden käyttöön liittyviä ongelmia ja asunnottomuutta. Palveluiden näkökulmasta näihin kytkeytyy usein myös moniongelmaisten asiakkaiden riittämätön tuki.

Ikäihmisten kohdalla huomionarvoista on yksinäisyyteen ja palveluiden eriarvoiseen saatavuuteen liittyvät haasteet. Erot palveluiden saatavuudessa ovat isoja, riippuen siitä missä päin Suomea asuu ja minkälainen toimintakyky on. Reuna-alueilla liikkuminen on haastavaa ja palveluiden saatavuus huonompaa. Digitaaliset palvelut eivät ole välttämättä kaikkien käytettävissä.

Sosiaalityöhön liittyvinä haasteina tulivat esiin erityisesti liian suuret asiakasmäärät ja henkilöstön kuormittuneisuus, jotka ovat tuttuja teemoja yhteiskunnallisesta keskustelusta. Myös palveluiden keskittäminen ja pilkkominen tiukkarajaisiin tehtäviin nähtiin huonosti toimivana ratkaisuna. Tällä oli vaikutusta erityisesti kokonaisvastuun puuttumiseen.

Kuva 1. Yleisimmät hyvinvointialueilla esiintyneet teemat.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän raportin tavoitteena oli tarkastella rakenteellista sosiaalityötä ja sosiaalista raportointia sekä luoda katsaus hyvinvointialueilla tehtävän sosiaalisen raportoinnin tietokäytäntöihin. Aiheen tarkastelu osoitti, että sosiaalityössä monet ongelmat ovat sellaisia, että niiden ratkaisuun ei riitä pelkkä asiakassuhteessa tehtävä työ tai moniammatillinen yhteistyö, vaan niitä tulisi ratkoa rakenteellisella tasolla. Tyypillinen haaste asiakkailta on monen ongelman kasautuminen, jolloin ongelmat eivät ole yksinkertaisia tai helpporajaisia. Osa ongelmiin vaikuttaneista taustatekijöistä on syvällä rakenteissa tai edellisissä sukupolvissa. (Saikkonen ym. 2015, 24.)

Hyvinvointialueiden tarkastelun kautta saadut johtopäätökset tukevat aikaisempia havaintoja ja tutkimustuloksia siitä, että rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin merkitys on useimmilla alueilla tunnustettu, mutta käytännössä niiden tekeminen on hajanaista ja painoarvo vaihtelee alueittain (ks. esim. Partanen ym. 2022). Sosiaalisen raportoinnin tavat hakevat vielä paikkaansa ja erilaisia malleja kehitetään niin hyvinvointialueilla kuin valtakunnallisen Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoiman Rakenteellisen sosiaalityön raportoinnin kehittäminen -hankkeen kautta.

Tällä hetkellä sosiaalisen raportoinnin prosessi on varsin samanlainen kaikilla alueilla, jotka toteuttavat sitä. Käytössä on tyypillisesti sähköinen lomake, jolla kerätään tietoa eri toimijoilta. Lomakkeen sisältö, raportoinnin laajuus ja käsiteltävät kuitenkin vaihtelevat hyvinvointialueittain. Päähuomiot lomakkeen sisällön osalta liittyvät siihen, että kaikilla alueilla ei ole mahdollista raportoida neutraaleista eli niin sanottuja heikkoja signaaleja tuottavista ilmiöistä. Neutraaleista ilmiöistä raportoinnin tärkeyden, voi nähdä vaikuttavan esimerkiksi siihen, pystytäänkö mahdollisiin ongelmiin puuttumaan riittävän aikaisessa vaiheessa. Toinen päähuomio liittyy siihen, että kaikilla alueilla raportijalla ei ole mahdollisuutta antaa ratkaisuehdotusta, mikä olisi toivottavaa erityisesti sosiaalityötä tekevien näkökulmasta, jotta työntekijät voisivat olla pohtimassa ratkaisuja havaitsemilleen ongelmille (Hussi 2005, 8).

Raportoinnin laajuuden osalta huomionarvoista on, onko raportointi mahdollista ympäri vuoden vai tiettyinä ajanjaksona. Tällä voi olla vaikutusta siihen, onko kerätyn tiedon avulla mahdollista vaikuttaa palveluihin ja päästä kiinni ongelmiin jo silloin kun ne ovat vasta aluillaan. Valtaosassa alueita on päädytty siihen, että lomake on avoinna ympäri vuoden. Toinen keskeinen huomio laajuuden osalta on, voivatko raportin täyttää esimerkiksi sosiaalityötä tekevät vai onko raportointi suunnattu kaikille hyvinvointialueen asukkaille ja onko raportointi mahdollista myös muista kuin suoraan sosiaalityöhön liittyvistä asioista ilmiöistä. Uusimpien sosiaalisen raportoinnin käyttöönotettaneiden hyvinvointialueiden perusteella suuntaus näyttäisi olevan siirtymässä laajaan raportointiin, joka osaltaan tukee rakenteellisen sosiaalityön tavoitteita mahdollistaen myös palveluita käyttävien asiakkaiden ja hyvinvointialueen asukkaiden osallistumismahdollisuuden epäkohtien raportointiin ja palveluiden kehittämiseen.

Käsittelytapojen osalta keskeisenä näyttäytyy se, kuinka nopeasti raportit käsitellään ja miten tieto välitetään päätöksentekijöille. Mikäli tietoja koostetaan esimerkiksi kerran vuodessa, minkä jälkeen tieto välitetään päätöksentekijöille, saattaa puuttuminen havaittuihin epäkohtiin

olla jo vaikeampaa kuin varhaisessa vaiheessa. Toinen keskeinen näkökulma laajuuden osalta on tiedon avoimuus. Osa hyvinvointialueista ei kerro tarkempia tietoja sosiaalisten raporttien määristä tai raportoiduista ilmiöistä, vaan koostaa raportit johdolle ja viestii useimmiten raportoidusta ilmiöstä.

Osa sosiaalisen raportoinnin kautta esiin tulleista asioista on epäkohtailmoituksen kaltaisia. Huomionarvoista kuitenkin on, että sosiaalihuoltolain mukaiset epäkohtailmoitukset tulisi tehdä aina omana ilmoituksenaan, eikä sosiaalisen raportoinnin kautta. Sosiaalihuoltolain 48 pykälän mukaan henkilökunnalla on ilmoitusvelvollisuus siitä, että sosiaalipalvelut toteutetaan laadukkaasti, ja näin ollen työntekijän on ilmoitettava toiminnasta vastaavalle henkilölle epäkohdasta asiakkaan sosiaalihuollon toteutumisessa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Hyvinvointialueiden sosiaalisen raportoinnin katsaus osoitti lisäksi, että vaikuttamisrakenteessa ja siinä, kuka toimintaa koordinoi, on alueellisia eroavaisuuksia. Monin paikoin tiedon vastaanottajana, kokoajana ja eteenpäin viejänä toimivat alueelliset osaamiskeskukset tai asiasta vastaa esimerkiksi kehittäjäsosiaalityöntekijä. Useimmilla hyvinvointialueilla raportoinnin tuloksia käydään laajasti läpi eri johtoryhmissä ja rakenteellisen sosiaalityön verkostoissa. Lisäksi ajankohtaiset asiat voidaan nostaa esimerkiksi sote-palvelulautakuntaan. Joillakin alueilla lomakkeen tietosisältö määrittelee, miten asia etenee. Tavoitteena kuitenkin on, että raporttien tuottamaan tietoon yhdistetään tutkimustietoa ja asiat huomioidaan palveluiden kehittämisessä niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin (Kivipelto 2021). Lisäksi tietoja voidaan hyödyntää esimerkiksi edunvalvonnassa, viestinnässä, hankkeiden valmistelussa ja korkeakoulu-yhteistyössä.

Tulevaisuudessa sosiaalityön haasteena muuttuvassa yhteiskunnassa on toiminnan ja tehtävien jäsentäminen uudelleen, kun toimintaympäristö, palvelujärjestelmä ja kansalaisten avuntarpeet muuttuvat (Pohjola 2011, 215–220; Pohjola 2014, 30–31; Tiitinen & Lähteinen 2014, 179–180). Sosiaalisesti kestävä sosiaalityö ei voi keskittyä pelkästään yhteen tehtäväalueeseen (Pohjola 2014). Rakenteellinen sosiaalityö on lakisääteistä, ja sille tulisi varata aikaa sosiaalityöntekijän työnkuvassa. Esimerkiksi sosiaalinen raportointi on samalla väline saada työntekijöiden ammatilliset näkemykset ja ratkaisuehdotukset laajemmin esiin osaksi palvelujärjestelmän kehittämistä ja asiakkaiden tarpeisiin vastaamista. Käytännössä sen toteuttaminen nähdään kuitenkin usein haastavaksi esimerkiksi suurten asiakasmäärien, työn kuormittavuuden, byrokratian ja ajan puutteen vuoksi (Tiitinen & Lähteinen 2014). Olisikin tärkeää miettiä, miten sosiaalisesta raportoinnista saisi toimivamman käytännön ja miten madaltaa kynnystä tehdä sitä, jotta se sopisi paremmin arjen työhön ja vakiintuisi osaksi sosiaalityötä.

Hyvinvointialueilla tehdyn sosiaalisen raportoinnin tulosten perusteella sosiaalinen raportointi tuottaa arvokasta tietoa asiakasryhmien tarpeista ja ongelmista sekä siitä, millaisia haasteita asiakkaat kohtaavat palvelujärjestelmässä ja palveluiden saamisessa. Raportointi tuottaa tietoa myös asioista ja ilmiöistä, joihin on syytä havahtua jo, kun tehtävillä toimenpiteillä on vielä vaikutusta tilanteen korjaamiseksi. Lisäksi raportointi osoittaa johtamisen merkityksen ja miten tietoa voidaan jatkossa hyödyntää palveluiden kehittämisessä.

LÄHTEET

- Garrett, Paul Michael (2021) *Dissenting Social Work: Critical Theory, Resistance and Pandemic*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Hussi, Taina (2005) Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana – menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset. SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 4/2005. http://www.socca.fi/files/81/Sosiaalinen_raportointi_tiedon_rakentajana.pdf. Viitattu 22.2.2024.
- Julkaisut, Sosiaalinen raportti 2024. Helsingin kaupunki. <https://julkaisut.hel.fi/fi/search?search=sosiaalinen%2Braportti>. Viitattu 28.3.2024
- Lyly, Auri (2016) Sosiaalinen raportointi asiakastiedon tuottajana. Esimerkkeinä aikuissosiaalityö ja lastensuojelu. Helsingin kaupunki, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, raportteja 2/2016. <https://www.hel.fi/static/sote/hankkeet/sosiaalinen-raportointi-asiakastiedon-tuottajana.pdf>. Viitattu 22.2.2024.
- Kannasoja, Sirpa, Ruonakangas, Santra, Närhi, Kati, Rantamäki, Niina & Kokkonen, Tuomo (2022) Sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina. Teoksessa Eeva Liukko & Heidi Muurinen, Tuomo Kokkonen, & Ville Santalahti (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. Raportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), 39–50.
- Kannasoja, Sirpa & Ruonakangas, Santra (2023) Yhteenvedo: sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toimijoina. Teoksessa Kati, Närhi, Sirpa, Kannasoja, Tuomo, Kokkonen, Niina, Rantamäki & Santra, Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. 2023. Sophi: Jyväskylän yliopisto, 153–175. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/88884/SoPhi%20154%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 15.2.2024.
- Kivipelto, Minna (2021) *Rakenteellisen sosiaalityön katsaus*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 16/2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142735/URN_ISBN_978-952-343-685-%205.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 12.2.2024.
- Kuntsi, Maarit & Paavolainen, Taru (2019) *Sosiaalisen raportoinnin menetelmiä, malleja ja apuvälineitä*. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Koske. Harjoitteluraportteja 3. https://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2019/08/Kuntsi_Paavolainen_Harjoitteluraportteja_3.pdf. Viitattu 13.3.2024.
- Kuusisto-Niemi, Sirpa (2016) *Tiedon hallinta sosiaalihuollossa. Tiedonhallinnan paradigma opetuksen ja tutkimuksen perustana*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 134. Itä-Suomen yliopisto.
- Mullaly, Bob (1997) *Structural Social Work: Ideologies, Theory and Practice*. Oxford: University Press.
- Mullaly, Bob & Dupré, Marilyn (2019) *The New Structural Social Work: Ideology, Theory, and Practice*. Neljäs painos. Oxford: Oxford University Press.
- Närhi, Kati, Rantamäki, Niina, Kannasoja, Sirpa, Kokkonen, Tuomo & Ruonakangas, Santra (2023) *Ehdotus monitoimijaisen rakenteellisen sosiaalityön toimintamallista ja sen*

- reunaehdoista. Teoksessa Kati, Närhi, Sirpa, Kannasoja, Tuomo, Kokkonen, Niina, Rantamäki & Santra, Ruonakangas (toim.) Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa. 2023. Sophi: Jyväskylän yliopisto, 153–175. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/88884/SoPhi%20154%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 17.2.2024.
- Partanen, Anni, Leinonen, Jaana & Lindh, Jari (2022) Rakenteellisen sosiaalityön tietokäytännöt ja kehittämisen paikat Lapissa. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja 49. <https://virtu.fi/fi/web/ekollega/julkaisut>. Viitattu 20.2.2024.
- Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Anneli, Pohjola & Riitta, Särkelä (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 207–224.
- Pohjola, Anneli (2014) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Anneli, Pohjola, Merja, Laitinen & Marjaana, Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Rovaniemi: Unipress, 16–36.
- Pohjola, Anneli, Kemppainen Tarja, Niskala, Asta & Peronius, Nina (2019) Sosiaalityö osana yhteiskunnallista kehityskulkua. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 23–54.
- Saarijärvi, Anne (2024a) Sosiaalisen raportoinnin tilannekatsaus Etelä-Pohjanmaalla. Teamskokous 5.3.2024.
- Saarijärvi, Anne (2024b) Sosiaalinen raportointi. Yksityinen sähköpostiviesti 5.3.2024, 24.3.2024, 25.3.2024. Viestin saaja: Huhtala, Eija.
- Saikkonen, Paula & Kivipelto, Minna (2012) Tiedontuotannon mahdollisuudet sosiaalipalveluissa. Janus 20(3), 286–294.
- Saikkonen, Paula & Blomgren, Sanna & Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna (2015) Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta? <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7072-35-6>. Viitattu 4.3.2024.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>. Viitattu 18.2.2024.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (2024) Rakenteellinen sosiaalityö. <https://stm.fi/rakenteellinen-sosiaalityo>. Viitattu 5.2.2024
- Sosiaalinen raportointi Helsingissä. Verkkosivu. <https://www.hel.fi/fi/paatoksenteke-ja-hallinto/tietoa-osallisuuden-toteutumisesta-sosiaali-ja-terveyspalveluissa#sosiaalinen-raportointi-helsingissa>. Viitattu 28.3.2024
- Tiitinen, Laura (2019) Kamppailu sananvapaudesta: sosiaalialan ammattilaisen toiminta ja valtasuhteet mediavaikuttamisen kentällä. Acta electronica Universitatis Lapponiensis. Lapin yliopisto. Rovaniemi. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63711/Tiitinen.Laura.Acta%20electronica%20Universitatis%20Lapponien-%20sis%20259.pdf?sequence=17&isAllowed=y>. Viitattu 14.2.2024.
- Tiitinen Laura & Lähteinen, Sanna. (2014). Teoksessa Anneli, Pohjola, Merja, Laitinen, Marjaana, Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Rovaniemi: Unipress, 179–199.

Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Socca (2024) Sosiaalihuollon asiakastyöstä nouseva tieto esiin sosiaalisella raportoinnilla. https://www.socca.fi/uutiset/sosiaalihuollon_asiakastyosta_nouseva_tieto_esiin_sosiaalisella_raportoinnilla.10263.news. Viitattu 1.3.2024.

Vasso (2024) Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi. <https://vasso.fi/sosiaalinen-raportointi/>. Viitattu 26.2.2024.

Viirkorpi, Paavo (1990) Rakenteellisen sosiaalityön pakko ja mahdollisuudet. Julkaisuja 17. Helsinki: Sosiaalihalitus.

LIITTEET

Liite 1 Lisätietoa hyvinvointialueiden sosiaalisesta raportoinnista

Osoitteisiin viitattu 2.4.2024

Etelä-Karjala ja Kymenlaakso

Sosiaalinen raportointi Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson hyvinvointialueilla: <https://socom.fi/kehittamisty/rakenteellisen-sosiaalityon-kehittaminen/sosiaalinen-raportointi-eksoten-jakymsoten-sosiaalityossa/>

Sosiaalisen raportoinnin lomake: <https://link.webropolsurveys.com/Participation/Public/7241725a-f317-4441-bd9d-b3cbe7574e3f?displayId=Fin2425637>

Etelä-Pohjanmaa

Rakenteellinen sosiaalityö Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella: <https://www.hyvaep.fi/hyvinvointialue/hankkeet/hyvinvoiva-etela-pohjanmaa-hanke/rakenteellisen-sosiaalityon-raportointi/>

Etelä-Savo

Sosiaalinen raportointi Etelä-Savon hyvinvointialueella: <https://etelasavonha.fi/2023/03/21/sosiaalisia-ilmioita-ja-epakohtia-nostetaan-esille-eloisassa-jatkossa-myos-sosiaalisella-raportoinnilla/>

Helsingin kaupunki

Sosiaalinen raportointi Helsingin kaupungissa: <https://www.hel.fi/fi/paatoksenteko-ja-hallinto/tietoa-osallisuuden-toteutumisesta-sosiaali-ja-terveyspalveluissa#sosiaalinen-raportointi-helsingissa>

Helsingin kaupungin sosiaalisia raportteja: <https://julkaisut.hel.fi/fi/search?search=sosiaalinen%2Braportti>

Kanta-Häme

Sosiaalinen raportointi Kanta-Hämeen hyvinvointialueella: <https://omahame.fi/fi/w/sosiaalis-raportoinnin-lomake-kayttoon>

Sosiaalisen raportoinnin lomake: <https://link.webropolsurveys.com/Participation/Public/827ee056-39b0-4881-b8b2-b58e7665e184?displayId=Fin2839250>

Lappi

Rakenteellinen sosiaalityö Lapin hyvinvointialueella: <https://ekollega.fi/rakenteellinen-sosiaalityo>

Sosiaalisen raportoinnin lomake: <https://ekollega.fi/sosiaalinen-raportointi>

Pirkanmaa

Rakenteellinen sosiaalityö Pirkanmaan hyvinvointialueella: <https://www.pirha.fi/palvelut/sosiaalipalvelut/rakenteellinen-sosiaalityo>

Sosiaalisen raportoinnin lomake: <https://lomakkeet.pirha.fi/QA/QAData-Entry.aspx?Q=00400128900>

Päijät-Häme

Rakenteellinen sosiaalityö Päijät-Hämeen hyvinvointialueella: <https://pajat-sote.fi/sosiaalialan-osaamiskeskus-verso/kehittamishankkeet/rakenteellisen-sosiaalityon-kehittamishanke-2023-2025/>

Sosiaalisen raportoinnin lomake: <https://link.webropolsurveys.com/Participation/Public/6cf5a0da-a2ad-4e3d-bd6f-80af5ffc9004?displayId=Fin2919002>

Satakunta

Rakenteellinen sosiaalityö Satakunnan hyvinvointialueella: <https://satakunnanhyvinvointialue.fi/maailmasta-parempi-paikka-sosiaalinen-raportointi-auttaa-loytamaan-palvelujen-valiinpuotoajat/>

Sosiaalisen raportoinnin lomake: <https://link.webropolsurveys.com/Participation/Public/07be1536-444a-4a17-abb1-267a73e72609?displayId=Fin2260234>

Uusimaa

Sosiaalinen raportointi Länsi- ja Keski-Uudenmaan hyvinvointialueilla:

https://www.socca.fi/uutiset/sosiaalinen_raportointi_rakenteellisen_sosiaalityon_tiedontuottajana_hyvinvointialueilla.10334.news

Sosiaalinen raportointi Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella: <https://www.luvn.fi/fi/uutiset/2022/06/lansi-uudenmaan-hyvinvointialueella-kehitetaan-sosiaalista-raportointia-palveluiden-parantamiseksi>

Vantaa ja Kerava

Rakenteellinen sosiaalityö Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella: <https://vakehyva.fi/fi/hankkeet/hanke/kirjaamis-ja-raportointikaytantojen-kehittaminen>

Varsinais-Suomi

Rakenteellinen sosiaalityö Varsinais-Suomen hyvinvointialueella: <https://vasso.fi/sosiaalinen-raportointi/>

Sosiaalisen raportoinnin lomake: <https://link.webropolsurveys.com/Participation/Public/3a44bcc6-e519-4314-834b-c3513b6156a9?displayId=Fin2837082>

